

بررسی تاثیر سازوکارهای راهبری شرکتی بر حق الزحمه حسابرسی

مسعود دهقانی^۱، محمد کسیانی^۲

^۱ کارشناسی ارشد، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوی، ایران.

^۲ دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوی، ایران.

نام نویسنده مسئول:

مسعود دهقانی

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر سازوکارهای راهبری شرکتی بر تلاش حسابرسان می باشد. برای این منظور اطلاعات مالی ۹۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۴ با استفاده از روش حذف سیستماتیک بررسی گردید. از بین مکانیزم های حاکمیت شرکتی، سهامداران عمده و مالکیت مدیریتی مورد استفاده قرار گرفت و برای اندازه گیری متغیر وابسته از حق الزحمه حسابرسان بهره گرفته شد. فرضیه های پژوهش براساس تکنیک های آماری رگرسیون داده های تابلویی به روش اثرات ثابت و حداقل مربعات تجمیع شده آزمون می شوند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که سهامدار عمده و مالکیت مدیریتی بر حق الزحمه حسابرسان تاثیر منفی و معنادار دارند.

واژگان کلیدی: حاکمیت شرکتی، سهامدار عمده، مالکیت مدیریتی، حق الزحمه حسابرسان.

مقدمه

در سال های اخیر، در راستای حمایت از حقوق سرمایه گذاران، حاکمیت شرکتی توجه زیادی را به خود جلب نموده و به عنوان یکی از ساز و کارهای مهم برای اداره و کنترل شرکتها در بازار سرمایه تبدیل شده است. در حال حاضر، بسیاری از کشورها حداقل الزامات حاکمیت شرکتی را دارند، اگرچه شاخصهای حاکمیت شرکتی به طور اساسی بین کشورها متفاوت است. آنها شرکت های پذیرفته شده در بورس را ملزم به رعایت الزامات مزبور می نمایند، هر چند شرکت های کوچک نیز به رعایت آن الزامات، تشویق میشوند. در مورد نظام حاکمیت شرکتی تعریفی که بر روی آن اجماع وجود داشته باشد، وجود ندارد، ولی هدف نهایی آن دستیابی به پاسخگویی، شفافیت، عدالت، انصاف و رعایت حقوق همه ذینفعان است. دستیابی به اهداف مذکور با ایجاد ساز و کارهای درون و برون سازمانی حاصل می شود (حساس یگانه، ۱۳۸۵). مکانیزمهای راهبری شرکتی در جهت تشویق مدیران برای استفاده مؤثر از منابع شرکت و نیز پاسخگویی آنها به سهامدارانی که منابع خود را در اختیار مدیران گذاشته اند، طراحی شده است. وجود سیستم راهبری شرکتی مناسب می تواند شرکت ها را در جلب اعتماد سرمایه گذاران و تشویق آنها به سرمایه گذاری کمک کند. طبق پژوهش های تجربی انجام شده اجرای اصول صحیح این نظام در سطح شرکت باعث بهبود عملکرد مالی و افزایش ارزش شرکت می شود (غریب و همکاران، ۲۰۱۴). در واقع، هدف نهایی نظام راهبری شرکت ها، نه تنها کاهش مشکل نمایندگی و همسو نمودن منافع کارگزار با منافع کارگزار، بلکه تأمین منافع تمام گروه های ذی نفع در شرکت ها و واحدهای تجاری است. بنابراین، به لحاظ نظری، انتظار می رود که ویژگی های یک نظام راهبری بر عملکرد مالی و اقتصادی شرکت ها تأثیرگذار باشد، زیرا راهبری اثربخش موجب می شود پیامدهای نامناسب ناشی از تضاد منافع بین مدیران و مالکان، نظیر سوء استفاده از قدرت، کاهش یابد. از مسائل مهمی که به دلیل رسوایی های گسترده مالی دهه های اخیر مورد توجه محققان قرار گرفته و به عنوان یکی از موضوعات مهم برای سرمایه گذاران مطرح شده موضوع حاکمیت شرکتی است که به بررسی لزوم نظارت بر مدیریت و تفکیک واحد اقتصادی از مالکیت آن و در نهایت حفظ حقوق سرمایه گذاران و ذی نفعان می پردازد. بررسی علل و شرایط ایجاد این رسوایی ها مشخص کرده است که در موارد فقدان نظارت بر مدیریت، حاکمیت ناقص سهامداران شرکت ها بر نحوه اداره امور و سپردن اختیارات نامحدود به مدیران اجرایی زمینه مساعدی را برای سوء استفاده آنان فراهم کرده است. جلوگیری از بروز چنین شرایطی مستلزم اعمال حاکمیت صحیح سهامداران از طریق نظارت دقیق بر مدیریت اجرایی و حسابرسی منظم شرکت هاست که در مجموع تحت عنوان فرآیند حاکمیت شرکتی شناخته می شود (امیرآزاد و همکاران، ۱۳۹۳).

مبانی نظری تحقیق

واژه راهبری شرکتی تا بیست سال قبل در زبان انگلیسی وجود نداشته است، با این حال، در دو دهه اخیر نه تنها در ادبیات نظری، بلکه در مباحث سیاستگذاران بخش عمومی نیز اهمیت پیدا کرده است. تعاریف ارائه شده از راهبری شرکت ها، عمدتاً دو دیدگاه محدود و گسترده را در برمی گیرد. در دیدگاه های محدود که در قالب تئوری نمایندگی بیان می شود، راهبری شرکت به رابطه شرکت و سهامداران محدود می شود. از طرف دیگر، در دیدگاه گسترده، راهبری شرکت ها را می توان به صورت شبکه ای از روابط در نظر گرفت که نه تنها میان شرکت و مالکان آنها، بلکه میان شرکت و تعداد زیادی از ذی نفعان، از جمله کارکنان، مشتریان، فروشندگان، دارندگان اوراق قرضه و غیره وجود دارد. چنین دیدگاهی در قالب نظریه ذی نفعان ارائه می شود. بررسی تعاریف و مرور دیدگاه های صاحب نظران، حکایت از آن دارد که راهبری شرکت ها مفهومی فراگیر است و هدف نهایی آن دستیابی به موارد و اهدافی چون، پاسخگویی، عدالت، شفافیت و رعایت حقوق ذی نفعان در شرکت هاست (حساس یگانه، ۱۳۸۵). در پژوهش حاضر تلاش شده است این موضوع بررسی گردد که مکانیزم های حاکمیت شرکتی چه تأثیری بر تلاش حسابرسی دارند؟ نقش اجتماعی حسابرسی شرکت ها را باید در ساختار گسترده تر حاکمیت شرکتی گنجاند. یعنی، مکانیزم های مختلف سازمانی و نهادی که برای هدایت و کنترل شرکت های سهامی و مدیریت آنها هم به صورت درون سازمانی هم به صورت برون سازمانی وجود دارد. چنین کنترلی پیچیده و چند لایه است و شامل حسابرسی داخلی و مستقل، استفاده از کمیته های حسابرسی و نقش مدیران غیر موظف، حق رای دادن سهامداران من جمله رای وکالتی و دخالت "سرمایه گذاران نهادی" در امور شرکت می باشد (حساس یگانه، ۱۳۸۵). اطلاعات مالی حسابرسی شده، ابزاری برای کاهش مخاطره سرمایه گذاری ها و بهبود کیفیت تصمیم گیری درون سازمانی و برون سازمانی است. فرض اولیه سازوکارهای حاکمیت شرکتی و فرآیند حسابرسی که یکی از اجزای بسیار مهم بخش برون سازمانی آن تلقی می شود، این است که هدف واحد تجاری، حفظ منافع سهامداران است. حسابرسی جزء جدایی ناپذیری از فرآیند گزارشگری مالی است که با اعتباربخشی به اطلاعات ارائه شده، تأثیر شایان توجهی در قضاوت و تصمیم گیری آگاهانه استفاده کنندگان دارد. محتوای گزارش های حسابرسی بر قیمت سهام شرکت ها تأثیر می گذارد و بازارهای سرمایه نسبت به انتشار گزارش حسابرسی واکنش نشان می دهند؛ اما نکته اساسی برای حسابرسان این است که به عنوان نمایندگان بازار، چگونه می توانند از وجود حاکمیت شرکتی در جهت اجرای اثربخش تر وظایفی چون اعتباردهی، سود ببرند. همان طور که قوت حاکمیت شرکتی بر کیفیت گزارشگری مالی مؤثر است، به نظر می رسد که این امر به طور بالقوه بر تصمیم ها و قضاوت های حسابرسان در مراحل مختلف

کار حسابرسی نیز اثرگذار است (برادران حسن زاده و همکاران، ۱۳۹۵). بدون تردید حسابرسی فرآیند اطمینان بخشی درباره قابلیت اتکاء و مربوط بودن اطلاعات صورت های مالی است. وجود تضاد منافع میان سهامداران و مدیران، اهمیت ویژه ای به حسابرسی برای رفع این تضاد می دهد. مدیران و سایر اشخاص ذینفعی است که با شرکت طرف قرارداد هستند (والکر، ۲۰۰۳). حسابرسی می تواند تضاد منافع مالک مدیر و نیز مالکان واحد تجاری را کاهش دهد (چن و همکاران، ۲۰۱۰). حسابرسی را نیز می توان به عنوان ابزاری اطمینان بخش در زمینه کیفیت صورت های مالی دانست که باعث می شود استفاده کنندگان صورت های مالی براساس آن اطلاعات، تصمیمات سودمندی اتخاذ نمایند. لذا با توجه به مطالب بیان شده پژوهش حاضر در پی یافتن "تاثیر مکانیزم های حاکمیت شرکتی برحق الزحمه حسابرسی" می باشد.

پیشینه پژوهش

نوشین و علیشاه (۲۰۱۴) اثر اجرای مکانیزم های حاکمیت شرکتی را بر روی واکنش سرمایه گذاران مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان می دهند که مکانیزم حاکمیت شرکتی هیچ تاثیری بر روی واکنش سرمایه گذاران ندارد و ارتباط بین آنها منفی می باشد. که این امر نشان دهنده عدم کارایی بازار مالی و سرمایه می باشد و معاملات بیشتر از روی احساسات صورت می گیرد.

دیسندر و همکاران (۲۰۱۱) در بررسی ارتباط بین ویژگی های حاکمیت شرکتی و حق الزحمه حسابرسی به این نتیجه رسیدند که خدمات حسابرسی و استقلال هیأت مدیره زمانی که مالکیت پراکنده است مکمل هم هستند، که به این اشاره دارد که مالکیت متمرکز و ترکیب هیات مدیره در نظارت بر مدیریت جانشین های مناسبی برای هم هستند و همچنین نتیجه گرفتند که بین ترکیب های هیات مدیره (استقلال و دوگانگی مدیرعامل) و حق الزحمه حسابرسی ارتباط وجود دارد.

سجادی و همکاران (۱۳۹۱) در بررسی تأثیر ساز و کارهای نظام حاکمیت شرکتی بر تأخیر در زمان ارائه گزارش حسابرسی در شرکت های بورس اوراق بهادار تهران به این نتایج دست یافتند که ساز و کارهای نظارتی ساختار مالکیت از قبیل میزان سهامداران نهادی و وجود سهامدار کنترل کننده، تأثیر معنی داری بر به موقع تر بودن زمان گزارش حسابرسی نسبت به ساز و کارهای مدیریتی نظیر اندازه هیئت مدیره و تعداد اعضای غیرموظف در درون شرکت ها ایفا می کنند. همچنین، متغیرهای میزان مالکیت سهامداران نهادی، وجود سهامدار کنترل کننده و نسبت اعضای غیر موظف هیئت مدیره تأثیر منفی و معنی داری بر تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی دارند.

مسأله و فرضیه های تحقیق

مسأله اصلی تحقیق این است که آیا مکانیزم های حاکمیت شرکتی بر حق الزحمه حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر دارند؟ در این راستا با توجه به مساله این پژوهش، فرضیات به شرح زیر تدوین و مورد آزمون قرار می گیرند.

فرضیه اصلی

✓ مکانیزم های حاکمیت شرکتی بر روی حق الزحمه حسابرسی تاثیر داد.

فرضیه های فرعی

✓ سهامداران عمده بر حق الزحمه حسابرسی تاثیر دارد.

✓ مالکیت مدیریتی بر حق الزحمه حسابرسی تاثیر دارد.

روش پژوهش

این پژوهش به لحاظ هدف از نوع کاربردی و به لحاظ روش از نوع توصیفی همبستگی است. جامعه آماری شامل کلیه شرکت های فعال در بورس اوراق بهادار تهران می باشد و نمونه آماری شامل شرکت هایی است که مجموعه شرایط زیر را داشته باشد:

- ✓ شرکت هایی که قبل از سال ۱۳۸۷ در بورس اوراق بهادار پذیرفته شده و تا پایان سال ۱۳۹۴ نیز در لیست بورس باشند.
- ✓ شرکتهایی سرمایه گذاری، بیمه، بانک ها و واسطه گری های مالی و موسسات تامین مالی نباشند، عدم شمول شرکت های سرمایه گذاری و واسطه گری مالی به دلیل عدم یکنواختی و قابلیت مقایسه آن ها با شرکت های تولیدی و خدماتی می باشد. بخش عمده پوشش سود این شرکت ها حین تقسیم سود شرکت های سرمایه پذیر آن ها اتفاق می افتد. در نتیجه گزارش های میان دوره ای آن ها درمقایسه با سایر شرکت ها از اهمیت کمتری نزد فعالان بازار سهام برخوردار هستند. ضمن این که براساس تبصره ۳ ماده ۱۰ دستورالعمل اجرایی افشا به همین دلیل از برخی موارد مستثنی شده اند.

- ✓ شرکت هایی که سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه (برای داشتن قابلیت مقایسه بیشتر) باشد.
 - ✓ شرکت هایی که در طی دوره مورد بررسی (۱۳۸۷-۱۳۹۴) تغییر سال مالی نداشته باشند.
 - ✓ شرکت هایی که داده های آنها برای انجام این پژوهش مورد نیاز است، در دسترس باشد.
- با در نظر گرفتن شرایط فوق، تعداد نمونه این پژوهش با استفاده از روش حذف سیستماتیک، برای دوره مورد بررسی (۱۳۸۷-۱۳۹۴) ۹۰ شرکت و تعداد مشاهدات نهایی ۷۲۰ سال / شرکت می باشد.

متغیرهای تحقیق، تعاریف عملیاتی و روش محاسبه متغیرها

متغیر وابسته

متغیر وابسته این پژوهش حق الزحمه حسابرسی می باشد

حق الزحمه حسابرسی (AUDIT FEES)

در این پژوهش میزان حق الزحمه ی پرداختی به حسابرس مستقل تعریف شده است که داده های مربوط به حق الزحمه الزحمه حسابرس از یادداشت های همراه صورتهای مالی شرکت های مورد آزمون استخراج شده است و برای محاسبه آن مطابق با پژوهش های نیکبخت و تنانی (۱۳۸۹)، علوی طبری و همکاران (۱۳۹۰)، رجبی و محمدی خشوئی (۱۳۸۷)، دیانتی و بیاتی (۱۳۹۴)، کارسلو و همکاران (۲۰۰۲)، میترا و همکاران (۲۰۰۷)، گریفن و همکاران (۲۰۰۹) و برایان و ماسون (۲۰۱۶) از لگاریتم طبیعی هزینه ی حسابرسی استفاده شده است. دلیل استفاده از لگاریتم این است که لگاریتم موجب یکنواختی و همسانی می شود.

متغیرهای مستقل

متغیر مستقل این پژوهش مکانیزم های حاکمیت شرکتی می باشد که از دو مکانیزم سهامداران عمده و مالکیت مدیریتی استفاده می کنیم.

سهامداران عمده (CONC)

هر شخص حقیقی یا حقوقی که بیش از ۵ درصد سهام شرکت را اختیار داشته باشند نیز جزو سهامداران عمده محسوب می شوند. با بررسی صورت های مالی، درصد مالکیت این سرمایه گذاران از سهام شرکت تعیین می شود.

مالکیت مدیریتی (OWNSTR)

میزان مالکیت مدیران، در این تحقیق، مطابق با پژوهش امیرآزاد و همکاران (۱۳۹۳) مجموع درصد سهام در مالکیت مدیریت (هیئت مدیره) برای اندازه گیری درصد مالکیت مدیریت استفاده شده است.

متغیرهای کنترلی

در یک پژوهش، پژوهش گر نمی تواند تاثیر تمام متغیرها را بر یکدیگر مطالعه کند لذا باید برخی متغیرها را کنترل کرده و آنها را خنثی نماید.

اندازه شرکت (SIZE):

اندازه شرکت معرف حجم و گستردگی فعالیت شرکت است. در این تحقیق، به منظور برآورد اندازه شرکت از لگاریتم طبیعی کل دارایی ها در پایان سال مالی شرکت استفاده می شود.

نوع اظهارنظر حسابرس (OPIN):

بیانگر نوع اظهارنظر حسابرس است؛ یک متغیر موهومی است بدین صورت که اگر اظهارنظر حسابرس مقبول باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر کدگذاری می شود.

بیانگر بازده دارایی ها (ROA):

تقسیم سود خالص به مجموع دارایی ها به دست می آید.

در این پژوهش سعی شده است تا از طریق مدل های رگرسیونی زیر برای پیدا کردن رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته موجود در مدل، به آزمون فرضیه ها پرداخته شود.

مدل (۱) برای آزمون فرضیه اول

$$AUDIT_FEES_{it} = \alpha_0 + \beta_1 CONC_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 OPIN_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_3 MTB_{it}$$

مدل (۲) برای آزمون فرضیه دوم

$$AUDIT_FEES_{it} = \alpha_0 + \beta_1 OWNSTR_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 OPIN_{it} + \beta_3 ROA_{it}$$

تجزیه و تحلیل داده ها

در این مطالعه از داده های تابلویی یا ترکیبی (سال / شرکت) استفاده می شود. برای تعیین اینکه توزیع داده های مورد استفاده در پژوهش، دارای توزیع نرمال هستند یا خیر، از آزمون نرمال بودن استفاده می شود. فرض اغلب آزمون های آماری این است که داده های مورد آزمون دارای توزیع نرمال هستند. از روش های مختلفی برای تست نرمال بودن توزیع داده ها، روشهای گرافیکی و آماری، استفاده می شود. برای تجزیه و تحلیل داده ها از شاخص های توصیفی، مرکزی و پراکندگی، استفاده می شود. برای بررسی روابط میان متغیرها و آزمون فرضیات، از آمار استنباطی استفاده می شود. برای بررسی روابط میان متغیرها از آزمون های همبستگی استفاده شده و برای آزمون فرضیه ها با طی مراحل زیر از روش رگرسیون چند متغیره استفاده می شود:

انتخاب الگوی مناسب برای مدل رگرسیون، با انجام آزمون F ، یعنی انتخاب یکی از این روش ها: الف- رگرسیون حداقل مربعات معمولی تجمع شده ب- روش اثرات ثابت که به مدل $LSDV$ معروف است. در صورت همگن بودن مقاطع از رگرسیون حداقل مربعات معمولی تجمع شده استفاده می شود، در غیر اینصورت از روش اثرات ثابت استفاده می شود. در صورت استفاده از روش اثرات ثابت، با انجام آزمون هاسمن کاربرد الگوی اثرات ثابت یا الگوی اثرات تصادفی را بررسی می کنیم.

تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش

آزمون های ریشه واحد در داده های تابلویی

برای تعیین پایایی متغیرهای مدل از آزمون های ریشه واحد در داده های تابلویی استفاده شد. پایایی متغیرها به معنی ثابت بودن میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کوواریانس متغیرها بین سال های مختلف است. آزمونهای مختلفی نظیر آزمون شین و برادران، فیلپس - پرون، هاردی، آزمون دیکی فولر، دیکی فولر افزوده شده و روش همبسته نگار جهت شناسایی پایایی متغیرهای مورد بررسی، وجود دارد که در این پژوهش از آزمون دیکی فولر استفاده شد. نتایج آزمون انجام شده در ارتباط با پایایی متغیرهای تحقیق در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول ۱: خلاصه نتایج آزمون ریشه واحد_آزمون دیکی فولر

نام متغیر	علامت اختصاری	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
حق الزحمه حسابرسی	AUDIT FEES	-۹/۵۷	۰/۰۰	پایا
سهامداران عمده	CONC	-۲۷/۴۳	۰/۰۰	پایا
مالکیت مدیریتی	OWNSTR	-۲۷/۱۳	۰/۰۰	پایا
اندازه شرکت	SIZE	-۴/۱۳	۰/۰۰	پایا
اظهاری نظر حسابرس	OPIN	-۷/۷۰	۰/۰۰	پایا
بازده دارایی ها	ROA	-۲۷/۵۰	۰/۰۰	پایا

با توجه به نتایج بدست آمده فوق متغیر های مورد استفاده در این تحقیق پایا از درجه صفر هستند و می توان بدون ترس از رگرسیون کاذب، تخمین ها انجام داد.

شاخص های توصیفی

در این تحقیق برای بررسی شاخص های آماری متغیرها به بررسی میانگین ($mean$)، انحراف معیار (sd)، میانه ($50p$)، حداکثر (max) و حداقل (min) متغیرها به ویژه متغیرهای کمی پرداخته می شود. با توجه به این امر که تخمین مدل پس از خارج کردن داده های پرت صورت گرفته است لذا به بررسی شاخص های توصیفی این قسمت پرداخته می شود.

جدول ۲: نتایج تجزیه و تحلیل توصیفی داده های کمی پژوهش

نام متغیر	علامت اختصاری	مشاهدات	میانگین	میانه	انحراف معیار	کوچکترین	بزرگترین
حق الزحمه حسابرسی	AUDIT FEES	۷۲۰	۱۰۱۶	۵۴۸	۱۶۱۶	۱۸	۱۴۸۳۷
سهامداران عمده	CONC	۷۲۰	۰/۷۴	۰/۷۹	۰/۲۰	۰/۰۴	۱/۰۰
مالکیت مدیریتی	OWNSTR	۷۲۰	۰/۶۳	۰/۷۱	۰/۲۶	۰/۰۰	۱/۰۰
اندازه شرکت	SIZE	۷۲۰	۵/۷۷	۵/۷۶	۰/۵۵	۴/۳۲	۸/۰۴
اظهاری نظر حسابرس	OPIN	۷۲۰	۰/۷۲	۱	۰/۴۴	۰/۰۰	۱/۰۰
بازده دارایی ها	ROA	۷۲۰	۰/۱۱	۰/۰۹	۰/۱۷	-۰/۷۸	۲/۰۹

جدول همبستگی بین متغیرها

به منظور شناسایی بهتر روابط بین متغیرهای پژوهش و با توجه به در نظر گرفتن رابطه خطی بین متغیرهای مستقل و وابسته در مدل های تحلیلی این پژوهش می توان با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون وجود هم خطی بین متغیرها را بررسی کرده و نتایج حاصله را با یکدیگر مقایسه کرد. نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون (۲) براساس قاعده زیر تفسیر خواهد شد:

✓ اگر r^2 بزرگتر از ۰/۹۰ باشد همبستگی زیاد و عالی بین دو متغیر وجود دارد.

✓ اگر r^2 بین ۰/۹۰ و ۰/۷۰ باشد همبستگی بالایی بین دو متغیر وجود دارد.

✓ اگر r^2 بین ۰/۷۰ و ۰/۴۰ باشد همبستگی متوسط بین دو متغیر وجود دارد.

✓ اگر r^2 بین ۰/۴۰ و صفر باشد همبستگی در حد ضعیف بین دو متغیر وجود دارد.

اگر ضریب همبستگی پیرسون منفی باشد نشان از وجود رابطه منفی و معکوس بین متغیرها و در صورت مثبت بودن، نشان از وجود ارتباط مستقیم و مثبت بین متغیرها خواهد بود. از این رو مقدار این ضریب ما بین +۱ و -۱ خواهد بود. نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول (۳) نشان داده شده است

جدول ۳: نتایج آزمون همبستگی پیرسون

متغیر	AUDIT FEES	CONC	OWNSTR	SIZE	OPIN	ROA
حق الزحمه حسابرسی	۱					
سهامداران عمده	-۰/۰۹	۱				
مالکیت مدیریتی	-۰/۰۷	۰/۷۱	۱			
اندازه شرکت	-۰/۵۳	۰/۰۷	-۰/۰۳	۱		
اظهاری نظر حسابرس	۰/۱۵	۰/۰۶	۰/۰۹	۰/۱۸	۱	
بازده دارایی ها	-۰/۰۵	۰/۰۹	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۱۰	۱

انتخاب الگوی مناسب برای مدل رگرسیون - آزمون F

برای انتخاب از میان طرح پانل یا رگرسیون تجمیع شده از آزمون F (چاو) استفاده می کنیم. به طوری که اگر سطح معناداری آزمون F بیشتر از ۵ درصد باشد رگرسیون تجمیع شده و در صورتی که سطح معناداری آزمون F کمتر از ۵ درصد باشد پانل انتخاب می شود. برای انتخاب از میان روش های پانل نیز از آزمون هاسمن استفاده می کنیم. در صورتی که سطح معناداری آزمون هاسمن بیشتر از ۵ درصد باشد مدل اثرات تصادفی و در صورتی که سطح معناداری آزمون هاسمن کمتر از ۵ درصد باشد مدل اثرات ثابت انتخاب می شود. نتایج آزمون F انجام شده در ارتباط با مدل های تحقیق در جدول ارائه شده است.

جدول ۴: خلاصه نتایج آزمون F لیمر و هاسمن برای تخمین مدل ها

آزمون F لیمر				
متغیر مستقل	متغیر وابسته	مقدار آماره	سطح معناداری	نتیجه
سهامداران عمده	حق الزحمه حسابرسی	۱۰/۳۲	۰/۰۰	الگوی پانل
مالکیت مدیریتی	حق الزحمه حسابرسی	۱۰/۲۲	۰/۰۰	الگوی پانل
آزمون هاسمن				
سهامداران عمده	حق الزحمه حسابرسی	۷۰/۴۷	۰/۰۰۰	الگوی پانلی با اثرات ثابت
مالکیت مدیریتی	حق الزحمه حسابرسی	۶۴/۲۵	۰/۰۰۰	الگوی پانلی با اثرات ثابت

نتایج آزمون فرضیات

نتیجه آزمون فرضیه اول

در فرضیه اول پژوهش به این موضوع پرداخته شده است که آیا سهامداران عمده بر روی حق الزحمه حسابرسی حسابرسی تاثیر معناداری دارد یا خیر؟ بر طبق نتایج آزمون F برای مدل فرضیه در جدول ۶ مقدار سطح احتمال کمتر از ۵ درصد است یعنی مدل معنی دار بوده و بین متغیر مستقل و وابسته یک رابطه خطی وجود دارد. مقدار آماره t دوربین واتسون به میزان (۱/۹۲) می باشد، بنابراین همبستگی اجزای خطای مدل وجود ندارد. میزان ضریب تعیین تعدیل شده مدل برابر با (۰/۳۵) می باشد. پس در مدل پژوهش نشان می دهد ۳۵ درصد تغییرات متغیر حق الزحمه حسابرسی توسط متغیر سهامداران عمده قابل توضیح است. در بررسی معناداری ضرایب با توجه نتایج ارائه شده در جدول ۵ از آنجاییکه احتمال آماره t برای ضریب متغیر سهامداران عمده کوچکتر از ۵ درصد می باشد، در نتیجه وجود رابطه معناداری میان متغیر سهامداران عمده و حق الزحمه حسابرسی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مورد تأیید قرار می گیرد بنابراین فرضیه دوم پژوهش مبنی بر "سهامداران عمده بر حق الزحمه حسابرسی تاثیر دارد" پذیرفته می شود.

جدول ۵: نتیجه آزمون فرضیه اول

$AUDIT_FEES_{it} = \alpha_0 + \beta_1 CONC_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 OPIN_{it} + \beta_4 ROA_{it}$				
سطح معناداری	آماره t	ضرایب استاندارد نشده		متغیر
		میزان خطا	ضریب	
۰/۰۰	۴۰/۳۱	۰/۰۱	۰/۷۲	مقدار ثابت (C)
۰/۰۳	-۲/۱۲	۰/۰۰۷	-۰/۰۱	سهامداران عمده (CONC)
۰/۰۰	-۱۴/۹۸	۰/۰۰۲	-۰/۰۴	اندازه شرکت (SIZE)
۰/۲۲	-۱/۲۰	۰/۰۰۴	-۰/۰۰۴	نوع اظهار نظر حسابرسی (OPIN)
۰/۵۷	-۰/۵۶	۰/۰۱	-۰/۰۰۵	بازده دارایی ها (ROA)
روش اثرات ثابت			نوع آزمون	
۰/۰۰	سطح معناداری آماره F	۳۴/۳۴	آماره F	
۰/۳۵	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۳۶	ضریب تعیین	
۱/۹۲			دوربین واتسون	

نتیجه آزمون فرضیه دوم

در فرضیه دوم پژوهش به این موضوع پرداخته شده است که آیا مالکیت مدیریتی بر روی حق الزحمه حسابرسی تاثیر معناداری دارد یا خیر؟ بر طبق نتایج آزمون F برای مدل فرضیه در جدول ۶ مقدار آماره t دوربین واتسون به میزان (۱/۹۳) می باشد، بنابراین همبستگی اجزای خطای مدل وجود ندارد. میزان ضریب تعیین تعدیل شده مدل برابر با (۰/۳۶) می باشد. در بررسی معناداری ضرایب با توجه نتایج ارائه شده در جدول ۸ از آنجاییکه احتمال آماره t برای ضریب متغیر مالکیت مدیریتی کوچکتر از ۵ درصد می باشد، در نتیجه

وجود رابطه معناداری میان متغیر مالکیت مدیریتی و حق الزحمه حسابرسی در سطح اطمینان ۹۵ درصد مورد تأیید قرار می گیرد. بنابراین فرضیه چهارم پژوهش مبنی بر "مالکیت مدیریتی بر حق الزحمه حسابرسی تاثیر دارد" پذیرفته می شود.

جدول ۶: نتیجه آزمون فرضیه دوم

AUDIT_FEES _{it} =α ₀ + β ₁ OWNSTR _{it} + β ₂ SIZE _{it} + β ₃ OPIN _{it} + β ₃ ROA _{it}					
سطح معناداری		آماره t	ضرایب استاندارد نشده		متغیر
			میزان خطا	ضریب	
۰/۰۰		۴۰/۸۱	۰/۰۱۷	۰/۷۳	مقدار ثابت (C)
۰/۰۰۱		-۳/۲۹	۰/۰۰۵	-۰/۰۱	سهامداران عمده (CONC)
۰/۰۰		-۱۵/۳۶	۰/۰۰۲	-۰/۰۴	اندازه شرکت (SIZE)
۰/۳۱		-۱/۰۱	۰/۰۰۴	-۰/۰۰۴	نوع اظهار نظر حسابرس (OPIN)
۰/۵۶		-۰/۵۷	۰/۰۱	-۰/۰۰۵	بازده دارایی ها (ROA)
روش اثرات ثابت			نوع آزمون		
۰/۰۰	سطح معناداری آماره F		۳۵/۱۷		آماره F
۰/۳۶	ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۳۷		ضریب تعیین
۱/۹۳			دوربین واتسون		

بحث و نتیجه گیری

هدف اصلی این پژوهش بررسی تاثیر مکانیزم های حاکمیت شرکتی بر حق الزحمه حسابرسی می باشد. برای دستیابی به این هدف نمونه ای متشکل از ۹۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۴ در نظر گرفته شد. با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه اول پژوهش نشان می دهد، سهامداران عمده دارای تاثیر منفی و معنی دار بر حق الزحمه حسابرسی می باشد. آلوُس (۲۰۱۲) بیان می کند که مالکیت متمرکز ممکن است منجر به تضاد منافع سهامداران اکثریت و اقلیت شود و سهامداران عمده با اعمال کنترل در جهت ایجاد منافع شخصی، مالکیت سهامداران اقلیت را سلب کنند (فرضیه ۱ سلب مالکیت). فروغی و فولادی (۲۰۱۱) نیز طی پژوهشی ساختار مالکیت در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را متمرکز معرفی می کنند و معتقدند که سطح بالای تمرکز می تواند ریسک عملیاتی و مالی ایجاد کند و باعث شود که سهامداران عمده منابع شرکت را به نفع خود سلب مالکیت کنند. با توجه به دو نتیجه فوق (مباحث آلوُس و فروغی) در مورد سلب مالکیت سهام اقلیت توسط سهامداران عمده، این نگرانی در سهامداران اقلیت وجود دارد. لذا ایشان برای اطمینان خاطر از اینکه سهامداران عمده ترجیحات شخصی خود را بر شرکت حاکم نمی کنند، خواستار اطلاعات شفاف و اطمینان بخشی توسط حسابرسان مستقل می باشند؛ بنابراین برای ایجاد اطمینان در این سهامداران، شرکتها از خدمات بیشتر حسابرسان برای ارائه گزارشات حسابرسی بهره می برند که به نوبه خود موجب افزایش تلاش حسابرس گردیده و افزایش حق الزحمه خدمات ارائه شده حسابرسی را در پی خواهد داشت. این یافته نیز با نتایج پژوهش آلوُس (۲۰۱۲)، فروغی و فولادی (۲۰۱۱) و محمدآزادی و یارمحمدی (۱۳۹۴) منطبق می باشد. آزمون فرضیه دوم پژوهش نیز نشان می دهد که مالکیت مدیریتی دارای تاثیر منفی و معنی دار بر حق الزحمه حسابرسی می باشد. این یافته با نتایج پژوهش رحمان خان و همکاران (۲۰۱۱) منطبق می باشد و با نتایج خدادادی و همکاران (۱۳۹۲) و ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۳) در تطابق نمی باشد. با توجه به نتایج فرضیه اول و دوم می توان نتیجه گرفت که هر چه سهام در دست اعضای هیئت مدیره بیشتر باشد موجب انتخاب موسسات حسابرسی متخصص تر می شود که حق الزحمه کمتری هم پرداخت می کنند.

برخی از موضوعات مهمی که در تحقیقات آتی می توانند بررسی شوند، به شرح زیر است:

پیشنهاد می شود در پژوهش های آتی تاثیر شاخصه های دیگر حاکمیت شرکتی از قبیل اندازه هیات مدیره، سن هیات مدیره، مدت تصدی در هیات مدیره، تعداد جلسات هیات مدیره، درصد مالکیت مدیران موظف هیات مدیره با تلاش حسابرسی بررسی گردد. به منظور دستیابی به نتایج جامع تر، پیشنهاد می شود تا تحقیق حاضر در سال های آتی با در نظر گرفتن محدوده زمانی گسترده تری صورت پذیرد چرا که این امر موجب افزایش تعداد مشاهدات و اعتبار بیشتر نتایج به دست آمده خواهد شد. در این پژوهش شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی شدند، بنابراین پیشنهاد می شود در پژوهش های آتی این موضوع در شرکت های فرا بورس نیز بررسی گردد.

مطابق تمامی پژوهش ها این پژوهش نیز دارای محدودیت هایی می باشد که به شرح زیر است:

در پژوهش های خارجی به دلیل دسترسی اطلاعات شرکت ها در مقاطع زمانی کمتر از یک سال مانند شش ماهه و یا سه ماهه برای دوره های پژوهش طولانی، امکان انجام پژوهش در مقاطع زمانی کوتاه تر نیز فراهم شده است. در کشور ایران تعداد اندکی از شرکت ها به صورت منظم اقدام به انتشار گزارش های میان دوره ای می کنند. هر چند گزارش های ارائه شده نیز کامل نیستند؛ بنابراین از بررسی مقاطع کمتر از یک سال صرف نظر شده است. به هر حال با توجه به الزام بورس اوراق بهادار تهران در ارائه گزارش های میان دوره ای در چند سال اخیر، شاید در سال های آینده شاهد ارائه دقیق و منظم گزارش های شش ماهه، سه ماهه و یا حتی یک ماهه نیز باشیم.

با توجه به محدود بودن جامعه آماری به شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و این که سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه است. تسری نتایج به سایر شرکت ها بایستی با احتیاط انجام گیرد.

منابع و مراجع

- [۱] امیرآزاد، میر حافظ؛ زینالی، مهدی؛ شاهی، رضا. (۱۳۹۳). بررسی تاثیر مکانیزم های حاکمیت شرکتی برگزینش اظهار نظر حسابرس، دانش حسابرسي، سال ۱۴، شماره ۵۷، صص ۶۵-۸۸
- [۲] برادران حسن زاده، رسول؛ پاک مرام، عسگر؛ حسین بابایی، قادر؛ فریادی بناب، علی. (۱۳۹۵). تأثیر برخی سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر محتوای گزارش حسابرسان، بررسی های حسابداری و حسابرسي، دوره ۲۳، شماره ۲، صص ۱۷۲-۱۵۵
- [۳] حساس یگانه، یحیی. (۱۳۸۵). حاکمیت شرکتی در ایران، مجله حسابرس، شماره ۳۲، صص ۳۹-۳۲.
- [۴] سجادی، سید حسین؛ حاجی زاده، سعید؛ قربانی، رامین. (۱۳۹۱). تأثیر سازو کارهای نظام حاکمیت شرکتی بر تأخیر در زمان ارائه گزارش حسابرسي. فصلنامه نظریه های نوین حسابداری، سال ۲، شماره ۴، صص ۲۸-۵.
- [۵] کر، عزیزاله؛ گرکز، منصور. (۱۳۹۴). بررسی ارتباط بین قابلیت مقایسه حسابداری با پیامدهای تلاش حسابرس در شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران، چهارمین کنفرانس ملی مدیریت و اقتصاد پایدار با رویکرد استراتژیک، شیراز، شرکت پندار اندیش رهپو
- [1] Ali Shah, Syed Zulfiqar. Tariq Bhutta, Nousheen.(2014)Investors'Reaction to the Implementation of Corporate Governance Mechanisms, Open Journal of Accounting, pp.3-8
- [2] Chen, C.J.P., Su, X. and Wu, X. (2010). "Auditor Changes Following a Big Merger with a Local Chinese Firm: A Case Study". Auditing: A Journal of Practice & Theory, 29(1): 41-72.
- [3] Gharib, Hojjat; Masoud, Aminifar; Saeed, hamed ; Hamed Aminifar(2014); Evaluating the impact of corporate governance laws and regulations on market participants' reactions; AENSI Journals, Advances in Environmental Biology
- [4] Walker, M. (2003). Principal/agency theory when some agents are trustworthy. Accounting and Finance Working Paper, Manchester: Manchester Business School, Manchester University.